

HENRIK RØNSBO

FORTÆLLINGER OM FEDTSUGERE OG VOLD

MOD EN FORSTÅELSE AF SKABELSEN AF VOLDENS BETYDNING

En række nyere bidrag inden for det, vi kan kalde den mere teoretiske antropologi, har argumenteret for at vold nedbryder og ødelægger mening, sammenhænge og subjekter (Jackson 2002; Nordstrom & Martin 1992; Nordstrom & Robben 1995; Scarry 1985). Isolation, chok og tomhed sammenfattes i begrebet traume, der dermed fremstår som markør for den forandrede tilstand, der indfinder sig hos såvel voldens ofre, vidner som udøvere. Disse forfattere argumenterer for, at vold står i modsætning til den meningsskabende praksis, der karakteriserer sociale relationer. Socialitet er skabende, mens voldens trauma nedbryder og isolerer. Argumentet har sit udgangspunkt i den empiriske psykologi og psykiatrien, der siden starten af halvfjerdserne har ført til formaliseringen af forskellige begreber vedrørende de post-traumatiske stressforstyrrelser, under et kendt som PTSD.¹ Inden for den psykologiske forskningstradition er dette dog kun en af flere teoretiske retninger, og i de psykoanalytiske traditioner finder vi et andet traumbegreb. I disse forstås traumatet som *årsag til skabelsen* af subjektet og ikke som *symptom på dets nedbrydning* og desintegration. Gennem den traumatiske erfaring skabes subjektet som psykisk realitet og dermed også som udgangspunkt for den reflektive handling (Laplanche 1999). I den forbindelse er traumatet den nødvendige forudsætning for skabelsen af subjektivitet, mening og handling.

Med udgangspunkt i denne alternative figur vil jeg demonstrere, hvorledes vold i post-konflikt-samfund indledningsvis fremstår som gådefuld,² men gennem entekstualisering³ erkendes og recirkuleres som meningsfyldte fortællinger. Herved konstitueres et socialt subjekt og dermed også dette subjekts handlen.

For at illustrere denne teoretiske figur vil jeg analysere materiale indsamlet i landsbyen Maco i det peruvianske højland. Feltarbejdet blev gennemført i 1994 i samarbejde med Fiona Wilson og tog sit udgangspunkt i hendes tidligere arbejde i det centrale Peru.⁴ Formålet var dels at tilvejebringe etnografiske og historiske data, der beskrev aspekter af social forandring under borgerkrigen, dels at beskrive, hvorledes den netop afsluttede borgerkrig fortsat strukturerede oplevelser, fortællinger og handlinger.

Meget tidligt i arbejdet fik historierne om en imaginær og liminal figur, der benævnes *pishtaco*, en central betydning i det etnografiske arbejde. Pishtacoen er en voldelig figur, der optræder i fortællinger i store dele af det andinske område fra Ecuador til Bolivia. Om pishtacoen fortælles det, at han dræber mennesker, suger deres fedt ud af

kroppen, som derefter bruges som smøremiddel i maskiner. Fortællinger beskriver, hvorledes højlandsbefolkningens fedt er blevet udsuget først af munke i det 16. og 17. århundrede og senere i det 19. århundrede og 20. århundrede af ingeniører (Morote Best 1988). I den version, jeg stiftede bekendtskab med, var pishtacoen blevet statsansat. Fælles for fortællingerne er, at det menneskefedt, der smører magtens teknikker – fra kirkeklokkernes støbeforme under koloniseringens evangeliseringsbølger til de transnationale samfunds flybårne livsformer – kommer fra højlandets befolkninger.

Den gådefulde borgmesterdød

Et halvt år før min ankomst til Maco (september 1994) brød en gammel konflikt imellem Maco og nabolandsbyen Congas ud i lys lue. Borgmesteren i Congas, nabolandsbyen kun 500 meter væk, var blevet slået ihjel. Han var tilsyneladende blevet slået bevidstløs og derefter dræbt med en dynamitekspllosion af ukendte gerningsmænd. Nu var 17 navngivne medlemmer af Macos bondeselvforsvar anholdt for mordet.⁵ Anmeldelsen angav, at drabet var sket som led i konflikten imellem de to landsbyer over jord- og vandrettigheder. På den anden side hævdede beboerne i Maco, at borgmesteren var blevet dræbt, fordi han havde haft en affære med en gift kvinde. De mente, at morderen måtte findes blandt den afdødes eller hans elskerindes nærmeste. Ved at dræbe borgmesteren på samme måde som Den Lysende Sti gjorde i deres drab på de lokale politiske autoriteter under krigen, forsøgte gerningsmændene at genskabe det politiske drabs kendetegn og derved skjule deres private motiver og identitet. Formålet med dette var, ifølge beboerne i Maco, at kaste skylden på uskyldige beboere i byen.

Uenighederne om årsagen til drabet på borgmesteren i Congas illustrerer voldens gådefuldhed i post-konflikt-samfund (Moodie 2002). Kendetegn skabt af og på borgmesterens levende såvel som døde krop leverer nøgler til forståelse i de modsatrettede fortællinger, som drabet på borgmesteren frembringer.

Beboerne i Congas kategoriserede drabet i borgerkrigens diskurs og lagde derfor vægt på borgmesterens sociale position, samt at drabet blev udført med dynamit. I modsætning dertil indskrev beboerne i Maco borgmesteren i civile og private diskurser vedrørende seksuel praksis, *in casu*, borgmesterens utroskab med en gift kvinde.

Begivenheden er signifikant, fordi den henleder vores opmærksomhed på, hvorledes der i post-konflikt-samfund eksisterer flere og oftest uforlignelige fortællinger, der giver betydning til og entekstualiserer (tekstliggør) døde, forsvundne, lemlæstede og torturerede kroppe.⁶

Mit argument er dog, at det ikke alene er post-konflikt-samfundets forskellige fortællinger, der gør drabet flertydigt og gådefuldt, men at disse karakteristika er generelle for de modsætningsfyldte og dermed også gådefulde følelser af identitet og andethed som vold frembringer (Laplanche 1999). Formålet med artiklen er således at beskrive bevægelsen fra oplevelsen af voldens gådefulde betydning, fikseringen af dens betydning gennem kontekstualisering og efterfølgende entekstualisering og den følgende skabelse af handling.

Maco

Macos adobe-huse kravler op ad den stejle bjergside over dalen, hvor en lille flod markerer grænsen til Congas. Over landsbyen ligger pladsen, landsbyens imaginære centrum. Den afgrænses af sundhedsklinikken, af det ufærdige rådhus, af en skole og af en række af toetagers adobe-huse med små købmandsforretninger og en enkelt videocafé, der drives af landsbyens eneste dieselgenerator. Men skjult bag sundhedsklinikken ligger en anden plads; en plads omkranset af de forfaldne bygninger, der engang udgjorde haciendaen Maco. Her er lader, stalde, garager, kontorer, kirke og kirkegård. Stuehuset står stadig med sine afskallede vægge og ituslåede vinduer. En bygning bruges til kontor for bondeselvforsvarsgruppen, en anden som cafeteria for overnattende lærere og buschauffører, mens de store stalde, lader og siloer står tomme, forladte og forfaldne.

Det er i bevægelsen mellem disse to rum, det nye offentlige rum med dets tilbud om forbrug, demokrati, sundhed og uddannelse og det ældre historiske og private rum, som haciendaen udgjorde, med dets erindringer om tvangsarbejde, afstraffelse og modstand i en hierarkisk, men stabil social orden, at vi finder de erfaringer og historier, der udgør baggrunden for denne artikels materiale. Overgangen fra at udgøre haciendaens faste arbejdere til at være medlemmer af et selvstændigt bondefællesskab har for beboerne i Maco udgjort en turbulent og voldelig periode.

Konflikt og forandring

Indtil 1968 var Maco en del af et større privatejet firma med flere ejendomme i Tarma-provinsen. Selskabets ejere boede i Tarma og Lima, mens Maco blev administreret af landbrugsingeniøren Mario Cabello, hvis familie også indgik i ejerkredsen. 1968 var året, hvor kupgeneralen Velazques ved dekret eksproprierede alle større private jord-ejendomme i højlandet og derefter lod dem overgå til statsligt ejerskab. Fra 1968 til 1985 blev Maco derfor administreret af skiftende administratorer. Mario Cabello fortsatte de første par år, men senere kom andre til, oftest med sparsom eller ingen viden om lokale landbrugsforhold. Dårlig administration, hyperinflation, sammenbrud i regionale og nationale markeder, politisk turbulens og borgerkrig medførte, at ejendommen langsomt dekapitaliseredes for til slut udelukkende at disponere over landbrugsjorden. I 1985 blev jorden derfor udstykket, hvorefter de enkelte bønder og medlemmer af kooperativet overtog ejendomsretten til et mindre jordlod.

Udstykningen af ejendommen var medvirkende til, at landsbyens politiske liv i 1994 domineredes af en konflikt imellem de unge jordløse og de ældre jordejende medlemmer af bondefællesskabet. Efter kooperativets opløsning bestod landsbyen i 1994 af et bondefællesskab, der havde ejendomsretten til græsningsarealer, eukalyptusplantager og til et mindre område med kunstvandet landbrugsjord. Til disse ressourcer havde alle fællesskabets medlemmer adgang. Men det største landbrugsareal, det vil sige den jord, hvor der blev dyrket kartofler, var nu i den ældre generations privateje, og det var modsætningen mellem den ældre jordejende og den yngre jordløse generation, der var vokset frem.

Modsætningen havde sit væsentligste udspring i, at alt fællesarbejde (*faenas*) blev organiseret af fællesskabet, hvor de unge mænd havde arbejdspligt, mens det meste af den produktive jord var privatejet og derfor kunne sælges eller udlejes til individer uden

for fællesskabet og dermed uden kollektiv arbejdspligt. Hvem skulle udføre patruljetjeneste i forsvar af landsbyen og dens jorde? Hvem skulle betale skatter og andre afgifter til fællesskabets aktiviteter? Og på hvilket grundlag?

Nogle af landsbyens yngre mænd oplevede, at de leverede en uforholdsmæssig stor del af arbejdet med vedligeholdelse af veje, broer, kirker, skoler og tilvejebringelsen af sikkerhed, mens de ældre realiserede værdien af dette arbejde: De tjente pengene på udlejningen af jord, den forbedrede infrastruktur sænkede deres produktionsomkostninger og forøgede deres overskud, og endelig var det de ældre, der tjente penge på at sælge jord til fremmede. Denne konflikt blev udfoldet under møder i fællesskabet, hvor der med de over hundrede deltagere ofte udspandt sig debatter på fire-fem timer. Det var i denne lokale kontekst bestående af intern konflikt, at drabet på borgmesteren i Congas fandt sted, og det var samtidig med denne begivenhed, at der bredte sig et stigende antal rapporter og rygter om, at pishtacos var aktive i området.

Den usikkerhed, beboerne i Maco gav udtryk for, var derfor ikke usikkerheden om, hvorvidt en specifik og anerkendt form for vold var stigende eller faldende, det var en usikkerhed om, hvilke metafortællinger der kunne bruges som forståelsesramme for hændelserne. Oplevelserne og erfaringerne af de døde og lemlæstede kroppe var gådefulde, og det var den allerede eksisterende metafortælling om pishtacoen, der kunne levere rammen for en entekstualisering af disse oplevelser. Kun derigennem kunne oplevelsernes betydning fikseres.

Min erfaring med denne gådefuldhed er personlig. Ved min ankomst til Maco repræsenterede jeg selv en gåde for beboerne; en gåde, der kunne løses gennem min kontekstualisering som pishtaco. Jeg bar de nødvendige kendetegn: jeg var hvid, ukendt, havde haft en rygsæk på og var ankommet i taxi. Jeg erfarede derved, at kontekstualiseringen og den samtidige entekstualisering ikke alene udgøres af sproghandlinger. Den første aften ankom Macos selvforsvarsgruppe til det hus, hvor jeg boede, med den hensigt at pågribe mig og kaste mig i haciendaens gamle ensilagesilo. Håbet var, at jeg i „relativ stilhed“ ville dø af mine kvæstelser i løbet af natten. Planen blev afsporet, fordi jeg allerede ved min ankomst havde et indgående kendskab til Macos historie og fællesskabets kamp med ejerne og Congas.

Entekstualiseringen, dvs. skabelsen af pishtaco-fortællingerne, medførte, at man på et møde kort efter min ankomst besluttede at danne en kommission, der skulle tage til Lima for at forhøre sig om de vedvarende rygter, at regeringen nu havde ansat pishtacos som agenter. Derudover ønskede man at bede om flere våben, og endelig var der en mulighed for at besøge Justitsministeriet med henblik på at bedyre sin kollektive uskyld i sagen om Congas' døde borgmester. Med denne dagsorden tog jeg med Don Flores, kommandanten og Francisco, alle tre medlemmer af fællesskabet, af sted til Lima.

Vi kan således konkludere, at entekstualiseringen er en social proces, hvorved historier skabes, og handling derved muliggøres, og det er dette element, jeg vil fokusere på i de følgende afsnit.

De regeringsansatte pishtacos

Rejsen til Lima blev yderligere en entekstualiserende praksis. Den løse fortalte begivenheder fra de begivenheder, hvor de blev genfortalt, for derefter at genindsætte

(rekontekstualisere) dem i mødet med de statslige institutioner, der er lokaliseret i Lima.

Kommissionens væsentligste møde var med Forsvarsministeriet. Udgangspunktet var oplevelsen af, at sikkerhedssituationen var blevet forværret. Ved adskillige lejligheder var kvægtytte og pishtacos blevet enten set eller hørt i landsbyerne omkring Maco, og i løbet af oktober måned 1994 blev landsbyen ved en enkelt lejlighed tilsyneladende angrebet af en mindre gruppe fra Lysende Sti. Nogle beboere fortalte, at pishtacos havde banket på deres døre i udkanten af Maco, og Radio Tarma rapporterede en morgen, at afskårne lemmer var blevet fundet langs med hovedvejen mod distriktets administrative center. Med henvisning til disse cirkulerende narrativer ønskede kommissionen yderligere våben og ammunition, ud over de femten haglgeværer med fem skud til hver, som selvforsvarsgruppen allerede var i besiddelse af. Som svar henviste generalen til militærkommandanten i Tarma.

Svaret ledte kommissionen hen på emnet pishtacos. Don Flores, der var leder af kommissionen og formand for selvforsvarsgruppen, startede med at spørge, om det var korrekt, at regeringen havde hyret pishtacos som agenter, og om de arbejdede for de regionale militære kommandanter, eksempelvis kommandanten i Tarma. Generalen, der havde taget imod, gav udtryk for sin uvidenhed på området og bad Don Flores om at uddybe emnet. Don Flores forklarede, at pishtacos bevægede sig rundt på motorcykel, i taxi eller til fods over *punaen*.⁷ Her dræbte de lokale beboere for at udvinde fedt og flæsk fra deres kroppe. Pishtacos kom fra provinserne (*provincias*), det vil sige, at de kunne være en fænotypisk højlander eller en hvid, en *cholo*⁸ eller en mestiz, deres race havde ingen betydning „så længe de kan lide at dræbe“, som Don Flores udtrykte det. De havde altid store rygsække, og det var heri, de bar deres redskaber i form af knive og sakse, og det var også her, de havde de dåser, der var fyldt med det fedt og flæsk, de allerede havde samlet. Langsomt, som Don Flores begyndte at forklare, hvem pishtacos var, hvordan de kunne identificeres, og hvordan de arbejdede, ændrede generalens udtryk sig fra oprigtig interesse til vantrø, mens han kiggede på mig.

Don Flores fortsatte sin forklaring: Pishtacos dræber oftest højlandsbeboere; halsen skæres over, deres arme og ben skæres af, og til sidst åbnes offeret, hvorefter fedt og flæsk fjernes. Specielt unge kvinders brystvæv er godt; brysterne skæres af, hvorefter fedtet kan presses ud. Den peruvienske regering indsamler bagefter fedtet og flæsket på regionale hospitaler som det i Huancayo. Derfra transporteres det videre til Lima, hvorfra det eksporteres til Japan. I Japan anvendes fedtet som smøremiddel i rum- og luftfartsindustrien, og flæsket anvendes til fremstillingen af kiks.

Da Don Flores havde afsluttet denne lange fortælling, spurgte han, om det var korrekt, at Perus præsident Alberto Fujimori, der er søn af japanske indvandrere, havde indgået en aftale med den japanske regering om at afdrage den peruvienske udlandsgæld på denne måde, og om dette var årsagen til, at regeringen havde hyret alle disse tusindvis pishtacos som agenter.

På dette tidspunkt af fremlæggelsen stoppede generalen Don Flores. Han forsikrede, at han aldrig havde hørt om pishtacos, og at regeringen ikke samarbejdede med drabsmænd, og at hvis disse virkelig eksisterede, havde de hverken regeringsautorisation eller licens. Generalen kunne dog ikke standse Don Flores.

Grunden til, at han spurgte, fortsatte Flores sin beretning, var at tidligt i september – to dage før min ankomst til Maco – var tre pishtacos blevet fanget i Richran to timers

gang fra Maco, men efter at de havde fremvist deres regeringsdokumenter, var de blevet sat fri igen. Den følgende dag var to blevet pågrebet i Huaripampa mindre end en times gang fra Maco. Disse var blevet overgivet til hæren, der derefter havde frigivet dem. Don Flores fremlagde den almindelige antagelse, at løsladelsen skete, fordi de havde regeringstilladelser, og et par dage senere – hvilket var kort efter min ankomst til Maco – dukkede der, ifølge Radio Tarma, afskårne lemmer op langs den vej, der går fra byen Tapo forbi Maco til Richran. Don Flores såvel som alle andre entekstualiserede disse forskellige gådefulde begivenheder i form af pishtaco-fortællinger.

Den forklaring, Don Flores gav i Lima, var af en anden type end de, der cirkulerede i Maco. Lima-udgaven indeholder en nærmest fuldt udfoldet beskrivelse af de karakteristika, som i midten af halvfemserne tilskrives pishtacos. Med sin beskrivelse af gruppe-trækkene ved pishtacos blev denne metafortælling skabt gennem henvisninger til enkelte historier. Mødet med statsinstitutionen demonstrerer, hvordan de – og rekontekstualiseringen – er vedvarende og modsatrettede, som samtidige processer. Don Flores var i stand til at skabe en metafortælling om pishtacoen som svar på generalens tvivl.

Almindeligvis blev pishtaco-historierne udvekslet mellem fremmede i busser eller i forkontorerne til ministerierne i Huancayo. Men referencer til pishtacoens metafortælling optræder også i hverdagen, hvor de anvendes til at italesætte trusler og risici. Figuren optræder i formaninger til børn med det eksplicite formål at begrænse deres mobilitet: „Hvis du går uden for gården, tager pishtacoen dig!“

Pishtacoen optræder i en række forskellige sociale situationer, men med den fællesnævner, at figuren fikserer den gådefulde volds betydning. Den ukendte og fremmede andethed italesættes, og derved skabes subjekter, individer og grupper som eksempelvis landsbyen.

Det er ikke overraskende, at historierne begyndte at cirkulere på det tidspunkt, hvor borgerkrigen ikke længere kunne forklare voldelige dødsfald, forsvindinger, afskårne lemmer langs vejene eller møder med fremmede på punaen. Nu da den var afsluttet, kunne disse objekter ikke længere fastholdes i krigens metafortælling. I post-konflikt-situationen fremstår disse hændelser atter som gådefulde; oplevelserne har først en sikret betydning, når de entekstualiseres, dvs. når de skabes i pishtaco-fortællingen.

Ved at udpege den voldelige andethed ved at gøre den til genstand for diskurs stabiliseres voldens betydning, den italesættes og kan dermed kontrolleres. Men en sådan diskurs er ikke blot en entekstualisering af volden i verden, den er også konstituerende for subjekter i verden. Den skaber fællesskabet ved at legitimere dets selvforsvar, hvorved der skabes et handlerum og et politisk engagement i omverdenen.

Pishtacos, ingeniører og tvangsarbejde

Alejandro er en mand i begyndelsen af 30'erne. Han er fra Maco og har en bachelorgrad på universitetet i Huancayo og arbejder nu som lærer, men ejer også en lastbil sammen med sin far, der transporterer landbrugsprodukter og mennesker til og fra Tarma. Alejandro fortalte den følgende historie, som hans moder havde fortalt ham.

Dette foregik i 50'erne, adskillige minearbejdere blev dræbt hver lørdag nat i Cerro del Pasco, [Cerro del Pasco er en stor mineenklave i højlandet cirka to timers kørsel fra

Tarma By]. I adskillige uger fortsatte disse drab. Når arbejderne begyndte at returnere søndag eftermiddag og aften, var det altid til historier om, at en arbejder natten før var blevet dræbt på en af byens veje.

Det er vigtigt at bemærke, at drabene indledningsvis i fortællingen fremtræder som gådefulde. Uden yderligere antydning af årsag og mening kommer døde kroppe til syne søndag morgen. De udgør et tegn *til* mændene, når disse kommer tilbage til minecentret, men som sådan korresponderer den døde krop ikke med noget betegnet, eksternt eller udvendigt. Betegneren – den døde krop – er i sig selv også det betegnede, tegnet synes imploderet og repræsenterer dermed en gåde. Der er ikke en betydningsrelation, om end det er kroppe, der bærer betydning i hverdagslivet, og som det fremgår i Alejandros fortsættelse af historien, betyder disse kroppe også noget i fællesskabet af mænd, der arbejder i minebyen.

Til slut kom mændene til den konklusion, at det måtte være en pishtaco, der dræbte deres kollegaer, og de besluttede derfor at blive i Cerro del Pasco en lørdag nat. Det gjorde de så, og som de lå der og ventede i vejkanten i den sorte nat, så de en gammel dame komme gående ned ad vejen hen imod dem. En af mændene rejste sig op og gik imod hende. Som de havde forventet, bad hun ham om hjælp, og på det tidspunkt angreb de hende alle sammen og dræbte hende. Under laserne kunne de se, at det var en pishtaco. Manden havde dræbt minearbejderne og solgt deres fedt til mineselskabet, der havde brug for det til at smøre de fine maskiner [*las maquinas finas*], der ikke kan fungere uden at blive smurt med menneskefedt.

Det imploderede tegns gåde opløses, og de døde kroppes betydning fikses af og i fællesskabet af minearbejdere, hvilket sker, da arbejderne udsiger ordet pishtaco og dermed skaber et handlerum for deres sociale subjekt. Ved denne talehandling kontekstualiseres deres kollegaers død i en historisk og politisk erfaring med selskabet Cerro de Pasco Mining Corporations udbytning. Selskabet udnytter ikke kun deres arbejdskraft, men også deres kroppe,⁹ det udsuger dem for fedt, en handling udført af mænd forklædt som kvinder. Men det er ikke alene det forhold, at drabene tilskrives betydning gennem deres kontekstualisering i pishtaco-historien, der er interessant. Det er også de konkrete betydninger, drabene tilskrives, fortællingens sociale og historiske referencer og deres tætte forbindelser med de historiske erfaringer, der er indvævet i en lang modstand mod de former, dominans og udbytning af indbyggerne i Maco har taget. Subjekterne centrerer, som oplevelserne kontekstualiseres.

Lokaliseringen af drabene i minecentret i fortællingens indledning viser sig ved fortællingens afslutning at være meget mere end en neutral rum- og tidsmarkør, det er også den markør, der indskriver den konkrete fortælling i pishtacoens metadiskursive ramme.

Minecentre som Cerro del Pasco udøver magt over menneskers liv. Ud over Cerro de Pasco-minen ejede Cerro de Pasco Mining Corporation også smelteriet i La Oroya, miner i Morococha, og endelig stod selskabet bag færdiggørelsen af jernbanestrækningen fra Lima til Huancavelica. Det var denne strækning, der forbandt store dele af det centrale og sydlige højland med Lima. I deres analyse af det centrale Perus sociale historie viser Long og Roberts (Long & Roberts 2001; Long, van der Plough, Curtin & Box 1986; Long 1986), at det var ekspansionen i minesektoren og de medfølgende investeringer i infrastruktur, der forandrede betingelserne for reproduktionen af bondefællesskaber og

større landbrugsejendomme. Mallon (1983), Smith (1989) og Wilson (1982, 1985a, 1985b, 1986a, 1986b, 1986c, 1986d) har demonstreret, at migrationsarbejdets karakter og omfang og den forbedrede adgang til nationale og internationale markeder ændrede betingelserne for reproduktionen af bondefællesskaberne såvel som de større landbrugsejendomme. Det var ikke akkumuleringen af kapital i minecentrene,¹⁰ der transformererede det centrale højland, men det forhold, at migrationsarbejde i stigende grad blev tilgængeligt i både minesektoren og den kommercielle landbrugsproduktion. Mange steder blev jord i fællesskaberne privatiseret (Mallon 1983) og produktionen på de store jord-ejendomme rationaliseret med dybtgående ændringer for nabolandsbyer (Smith 1989) såvel som de fællesskaber, der var bosat på ejendommene (Wilson 1986c).

I Alejandros fortælling om en pishtaco i Cerro de Pasco står vi over for en entekstualiseret oplevelse – en erindring om et regionalt kompleks af modsætningsfyldte sociale relationer, der løbende forandredes. Den løbende forandring af dette kompleks registreredes i ændrede migrationsformer, livsstrategier og herredømmeformer i det centrale og sydlige Peru. Mineanlægget i Cerro de Pasco, der i selve fortællingen fungerer som indeks (rummarkør) løfter samtidig erindringen ud af hverdagslivets pragmatik og placerer den i metafortællingen om pishtacos. Det er denne proces, der benævnes dekontekstualisering og entekstualisering. I metadiskursen er fortællingens rummarkør ikke et indeks, men derimod et symbol for forandringerne af folks hverdagsliv og de nye former for vold og undertrykkelse, de medførte. Men ud over at Cerro de Pasco er et symbol, er det også et regionalt, nationalt og globalt netværk af lokaliteter, et konkret socialt rum (Lefebvre 1991), der skaber disse gådefulde oplevelser af vold.

Entekstualiseringen af disse gådefulde oplevelser er derfor ikke en proces, der alene kan anskues lingvistisk. Entekstualiseringens forgreninger og effekter er sociale; det materiale, den metadiskurs, i hvilken entekstualiseringen sker, er, som de historiske pishtaco-fortællinger fra Maco så tydeligt demonstrerer, tæt forbundet med de materielle og sociale relationer, hvorigennem magt, handling og modstand organiseres. Det er denne bevægelse fra entekstualisering til rekontekstualisering og skabelsen af handling, som jeg vil blotlægge i det følgende afsnit.

Pishtacos på punaen

Mens hun græsser husdyr for sin familie og slægt på punaen, vender hun sig om og ser ham. Han er måske 14 meter bag hende. Han bærer på en stor rygsæk, han kalder på hende og beder hende om hjælp.

Sådan indleder mine feltnoter en historie om en pige, der så en pishtaco på punaen. Åbningen er pakket med indekser, der indskriver begivenheden i pishtacoens metafortælling. Begivenheden forgår på punaen, en mand kommer med en stor rygsæk og beder en ung pige om hjælp; en handling, der afslører hans identitet. Dette narrative element er identisk med det, vi fandt i den forrige historie fra Cerro del Pasco, hvor tilsvarende tale-handling fører til demaskeringen af pishtacoen.

Skal hun prøve at samle sine dyr og dermed blive fanget, mens hun gør det? Eller skal hun løbe for sit liv og bag sig efterlade familien og slægtens opsparing? Hvis hun dør, vil husdyrene også være tabt, men hvad hvis hun overlever alene for at kunne fortælle,

at dyrene er blevet tabt? Dette dilemma mellem at sikre den personlige overlevelse og prøve at redde familiens samlede opsparing er uløseligt.

Fortsættelsen af historien afslører imidlertid, at flere potentielle entekstualiseringer eksisterer parallelt i den samme oplevelse. Det kunne være en abigeo (kvægtyv) såvel som en pishtaco. Det flertydige møde etablerer flere mulige rammer for fortolkning, rammer, der anviser meget forskellige typer af handling, der dog alle vil være forbundet med uoprettelige tab. Dette limbo, denne gådefulde situation, lukkes dog pludseligt.

Pludselig strejfs hun af heldet. To mænd fra Yuracmayo – en nabolandsby – passerer over bjergkammen, hun løber imod dem, og da hun vender sig og kigger, er pishtacoen væk, og hun er reddet. Hun vender tilbage til Maco sammen med mændene og fortæller der sin mor om begivenheden.

I historiens fortsættelse lukkes den gådefulde relation, den fremmede omtales nu som pishtacoen, og det er netop i denne bevægelse, at erfaringen begynder sin cirkulation i verden som fortælling. Med genfortællingen af begivenheden forudsættes netop, at volden og i dette tilfælde truslen om vold, og den deraf følgende rædsel, har en mening. At den fremmede fremstår som pishtaco, medfører, at dennes handlinger tilskrives en rationalitet og dermed også en forudsigelighed. En bevægelse, der finder sted, da historien genfortælles.

Senere da hendes far kommer tilbage fra arbejdet i kartoffelmarkerne, bliver begivenheden genfortalt til ham, og umiddelbart efter aftensmaden går han op til bondeselvforsvarsgruppens kontor. Her sidder formanden, næstformanden og sekretæren og taler med en gruppe ronderos [medlemmer af bondeselvforsvarsgruppen]. Faderen fortæller historien¹¹ – den unge pige står tavs i hjørnet – og situationen bliver mere intens. Alle rejser sig, og de spredte kroppe trækker langsomt sammen for til slut at danne en cirkel. Formanden Don Flores tager ordet, han opsummerer situationen og foreslår et udgangsforbud fra klokken otte om aftenen samme aften, at piger, der røgter husdyr på punaen, skal vende tilbage senest klokken halv fire, at patruljer skal sendes ud om dagen, og at hver af rondaens tre kompagnier skal placere vagter i de respektive overvågningszoner, der omkranser landsbyen. Alle til stede er enige, og kort efter ringer klokken i haciendaens gamle kapel. Landsbyens mænd begynder at samles i det aflange rum, haglgeværer og ammunition bliver uddelt, tøj byttet rundt, så alle er varmt klædt på, hvorefter mændene bevæger sig ud i natten.¹²

Entekstualiseringen af hverdagslivet skaber handling i hverdagslivet. Med den gådefulde begivenhed placeret i en fortælling, der tilskriver den truede krop betydning, åbnes et rum for mulige handlinger, og samtidig bringes voldens gåde til ophør.

Entekstualiseringen af den gådefulde handling synes at udgøre en generel bevægelse, der gør det muligt at forstå usikkerheden i post-konflikt-samfund samt den ofte konfliktfyldte og modsatrettede forhandling af, hvilken betydning døde kroppe har, og hvordan disse i sig selv giver anledning til skabelsen af nye handlerum. Afgørende for at denne bevægelse kan erkendes, er dog, at vi som udgangspunkt anerkender, at vold ikke i sig selv ødelægger mening eller er meningsløs, men at den derimod er gådefuld, og at der i løsningen – dvs. entekstualiseringen – af voldens gåde skabes muligheder for handling og forandring. At tage udgangspunkt i voldens gåde betyder også, at vi kan forstå de mangefacetterede og ofte stærkt politiserede former for handling, som vold i sig selv giver anledning til.

Noter

1. Det vil føre for vidt at referere den historiske udvikling af traumbegrebet inden for psykologien og psykiatrien. Se Hacking (1995) for en kritisk historie.
2. Begrebet om gådefuld betydning er inspireret af Laplanche (1999). Begrebet peger på, at visse typer af følelser har en gådefuld og uforståelig (enigmatisk) betydning for subjektet.
3. Ved begrebet entekstualisering forstås den proces, hvorved fortællinger eller andre typer af formel tekst skabes gennem løsrivningen (dekontekstualiseringen) fra hverdagslivets pragmatik og rekontekstualiseringen inden for specifikke metafortællinger (Bauman & Briggs 1990:59-88; Silverstein & Urban 1996).
4. (Wilson 1982, 1985a, 1985b, 1986a, 1986b, 1986c, 1986d).
5. Bondeselvforsvarsgrupper blev oprettet i store dele af det sydlige og centrale Peru af beboerne i landsbyer med det formål at forsvare landsbyerne mod angreb fra Den Lysende Sti (Degregori 1996, 1998).
6. Argumentet, der fremføres, er ikke, at dette er et *diferentia specifica* for post-konflikt-samfund, men at disse samfund udgør en eksemplarisk case for en analyse af dette fænomen.
7. Punaen er en betegnelse for den del af Andesbjergkæden, der ligger over trægrænsen (+ 4000 m.o.h.). Det er et semi-arid område bevokset med naturgræsser, der oftest anvendes til græsning af husdyr. I landsbyer som Maco er denne del af besiddelserne som regel ejet i fællesskab. Historisk har området været konfliktfyldt grundet manglen på grænser imellem enkelte ejendomme, og senest var punaen forbundet med terror, det rum, som Lysende Sti dominerede.
8. Chola/o refererer til den gruppe af beboere i højlandet, der kommer fra en landlig baggrund, men som gennem deres påklædning og livsstrategier lægger afstand til landområdernes landbrugs- og hyrdebaseerede livsformer. De er derfor flertydige, idet de i byen repræsenterer landet, men på landet repræsenterer byen.
9. Medtager vi her Marx' kritik af den politiske økonomi, er det klart, at netop denne overtagelse af selve den arbejdende krop er et brud med den aftale om alene at bytte arbejdstid for penge. Ejerskabet af kroppen karakteriseres i kritikken af den politiske økonomi som et slaveforhold.
10. En ganske omfattende kritik af antropologiens tilegnelse af kritikken af den politiske økonomi har været rettet imod, at denne forklarer antropologiske og historiske subjekter som produkter af akkumulationens dynamikker. Om end denne kritik måske var relevant for visse værker, synes den i det store hele at overse, at netop denne historisk-etnografiske praksis havde som formål at beskrive de historiske betingelser for fremkomsten af det moderne antropologiske subjekt (Kearney 1996). Den historisk-etnografiske litteratur, jeg citerer i denne artikel, demonstrerer på eksemplarisk facon fremkomsten af bondesamfund som subjekter ikke kun i det peruvianske samfund, men også i dets etnografi.
11. Det er denne fortællebegivenhed (Bauman 1986), der udgør min kilde.
12. Feltnoter, 8. september 1994.

Litteratur

- Bauman, Richard
1986 Story, Performance, and Event: Contextual Studies of Oral Narrative. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bauman, Richard & Charles L. Briggs
1990 Poetics and Performance as Critical Perspectives on Language and Social Life. Annual Review of Anthropology 19:59-88.
- Degregori, Carlos I.
1996 Las rondas campesinas y la derrota de Sendero Luminoso. 2a ed. Lima: IEP Ediciones.
1998 Harvesting Storms: Peasant Rondas and the Defeat of Sendero Luminoso in Ayacucho. I: Steve J. Stern (ed.): Shining and Other Paths: War and Society in Peru, 1980-1995. Durham and London: Duke University Press.

- Hacking, Ian
1995 Rewriting the Soul: Multiple Personality and the Sciences of Memory. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Jackson, Michael
2002 Politics of Storytelling: Violence, Transgression and Intersubjectivity. Copenhagen: Museum Tusulanum Press.
- Kearney, Michael
1996 Reconceptualizing the Peasantry: Anthropology in Global Perspective. Boulder, CO: Westview Press.
- Laplanche, Jean
1999 Essays on Otherness. London: Routledge.
- Lefebvre, Henri
1991 The Production of Space. Oxford: Blackwell Publishers.
- Long, Norman
1986 The Social Reproduction of Petty Commodity Enterprise in Central Peru. I: Norman Long et al. (eds.): The Commoditization Debate: Labour Process, Strategy and Social Network. Waageningen: Agricultural University Waageningen.
- Long, Norman & Bryan R. Roberts
2001 Mineros, campesinos y empresarios en la sierra central del Perú. Lima: Instituto de Estudios Peruanos.
- Long, Norman, Jan D. van der Plough, Chris Curtin & Louk Box
1986 The Commoditization Debate: Labour Process, Strategy and Social Network. Waageningen: Agricultural University Waageningen.
- Mallon, Florencia E.
1983 The Defense of Community in Peru's Central Highland: Peasant Struggle and Capitalist Transition, 1860-1940. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Moodie, Ellen
2002 "it's Worse Than the War": Telling Everyday Danger in Postwar El Salvador. PhD-afhandling. University of Michigan.
- Morote Best, Efraín
1988 Aldeas sumergidas: Cultura popular y sociedad en los Andes. Cusco, Peru: Centro de Estudios Rurales Andinos "Bartolomé de las Casas" & Efraín Morote Best.
- Nordstrom, Carolyn & JoAnn Martin
1992 The Paths to Domination, Resistance, and Terror. Berkeley: University of California Press.
- Nordstrom, Carolyn & Antonius C.G.M. Robben
1995 Fieldwork under Fire: Contemporary Studies of Violence and Survival. Berkeley: University of California Press.
- Scarry, Elaine
1985 The Body in Pain: The Making and Unmaking of the World. New York: Oxford University Press.
- Silverstein, Michael & Greg Urban
1996 The Natural Histories of Discourse. Chicago & London: Chicago University Press.
- Smith, Gavin A.
1989 Livelihood and Resistance: Peasants and the Politics of Land in Peru. Berkeley: University of California Press.
- Wilson, Fiona
1982 Property and Ideology: A Regional Oligarchy in the Central Andes in the Nineteenth Century. I: David Lehman (ed.): Ecology and Exchange in the Andes. Cambridge: Cambridge University Press.

- 1985a Forces of Capitalism and Resistance in the Peruvian Central Sierra: 1940-1948. CDR Project Papers A.85.5.
- 1985b Gender and Class in an Andean Town. CDR Project Papers A.85.2.
- 1986a Commodity Production and Debt: A Discussion of the Growth of Coffee Exports from Central Peru in the 1890's to 1930's. CDR Project Papers A.86.2.
- 1986b Commodity Production and Labour Systems: Alcohol in the Peruvian Central Sierra 1860's-1930's. CDR Project Papers A.86.1.
- 1986c Conflict on a Peruvian Hacienda. Bulletin of Latin American Research 5(1):65-94.
- 1986d Urban Craftsmen and their Struggle against Capitalism: A Case from Peru. Social Analysis 20:69-78.